

СТАНОВИЩЕ

от проф. д-р Лора Христова Георгиева, дм
Катедра по социална медицина и организация на здравеопазването,
Медицински университет „Проф. д-р Параскев Стоянов“ – гр. Варна

Относно: Дисертационен труд на д-р Галина Атанасова Хараланова за присъждане на образователна и научна степен „доктор“, на тема:

„Социално-медицински проблеми, свързани с институционализацията на лицата на възраст 65 и повече години“.

Област на висше образование: 7. Здравеопазване и спорт;

Професионално направление: 7.1. Медицина;

Научна специалност: Социална медицина и организация на здравеопазването и фармацията.

Със заповед №Р-109-81/22.02.2022 г. на Ректора на Медицински университет - Варна съм избрана за член на Научното жури, а съгласно Протокол №1/25.02.2022 г. от първото заседание на журито съм определена да изготвя становище.

По процедурата: Д-р Галина Атанасова Хараланова е зачислена като докторант в редовна форма на обучение в докторска програма „Социална медицина и организация на здравеопазването и фармацията“, към Катедрата по социална медицина и организация на здравеопазването при МУ – Варна, със заповед на Ректора № Р-109-41/15.01.2018 г. Положила е успешно изпит за докторантски минимум. На основание решение на катедрения съвет относно готовността за публична защита и решение на факултетния съвет на Факултета по обществено здравеопазване (Протокол № 179/11.02.2022 г.), със заповед № Р-109-81/22.02.2022 г. на Ректора на МУ-Варна е отчислена с право на защита. Изпълнени са всички изисквания на ЗРАСРБ, ПРАСРБ и ПРАС на МУ-Варна.

Биографични данни за докторанта: Д-р Галина Атанасова Хараланова е родена в гр. Варна. Завършва медицина в Медицински университет – Варна през 2012 г. Има професионален опит в различни здравни институции, както и в дом за стари хора (ДСХ), което ѝ дава солидна база за интереса и разработването на дисертационния труд. През 2017 г. е зачислена за специализация по Социална медицина и здравен мениджмънт. От 2018 г. е асистент в Катедрата по социална медицина и организация на здравеопазването при МУ – Варна. В преподаването и в научната работа ползва английски език.

Актуалност на темата на дисертационния труд: Популационното застаряване е глобална демографска тенденция, което поставя грижите за възрастните хора сред сериозните здравни предизвикателства в световен мащаб. България е сред водещите страни по относителен дял на тази възрастова група - над 20% от населението.

Ниският жизнен стандарт на лицата на 65 и повече години поради ограничени финансови средства, трудният достъп до здравна помощ поради концентрацията на лечебните заведения в големите градове и липсата на адекватен обществен транспорт, обезлюдяването на малките населени места, социалната изолация в градовете и др. затрудняват живота им дори в състояние на добро здраве. Промяната в модела на семейството през последните десетилетия разрушава традиционното съжителство на поколенията в едно домакинство и обрича много възрастни хора не само на самота, но прави проблематично самото им съществуване. Все повече възрастни хора са принудени да се справят сами при здраве и болест. Постъпването в социална институция е крайна и

нежелана мярка, но при липса на други възможности за грижи тя остава единствената алтернатива за физическо оцеляване.

Изброените аргументи доказват актуалността на темата в световен план и в България. Институционализацията на лицата на 65 и повече години е алтернатива за съществуване при липса на близки, невъзможност или нежелание на близките да се грижат за възрастния човек. При добре развита извънболнична медицинска помощ и предоставяне на домашни грижи, институционализацията е предотвратима. От изключителна важност са както условията в социалните институции, така и превенцията на институционализацията, защото осигуряването на достойно съществуване на хората в напреднала възраст касае не само тях, но и самото обществено функциониране.

Общо описание на дисертационния труд: Дисертационният труд е написан на 151 стандартни страници и е онагледен с 20 фигури, 31 таблици и 3 приложения. Библиографският списък включва 150 източника, от които 39 на кирилица и 111 на латиница.

Литературният обзор е структуриран в осем раздела. След въвеждаща характеристика на терминологията и популационното застаряване, е представен световният опит в институционализацията на лица на възраст 65 и повече години. Анализирани са легловият и кадровият капацитет на институциите за резидентни грижи в различни държави. Специално внимание е отделено на приспособяването на възрастните хора към местата, в които постъпват. Анализирани са затрудняващи фактори, включително посегателства върху настанените възрастни хора – вербални, физически, финансови и др. Разгледани са проблеми в общуването между самите обитатели, както и между тях и обслужващия персонал. Въпреки че в институциите възрастните вече не са сами, проблемът със социалната изолация остава, поради което по света има редица добри практики за подобряване на социализацията, които са представени в дисертационния труд. Систематизирани са алтернативи на институционалните грижи, базирани на опита на редица европейски страни.

Обзорът завършва с изводи, които синтезират богатата информация и обосновават необходимостта от задълбочен научен анализ на поставения проблем.

Целта на дисертационния труд и свързаните с нея **шест задачи** са формулирани ясно и точно.

Методологията е описана подробно и съответства на поставените цел, задачи и хипотези. Приложени са документален, социологически, статистически методи.

Направено е проучване сред 175 лица на 65 и повече години, настанени в четири специализирани институции в градовете Варна и Провадия, като във всеки град е обхваната по една институция с общинска и една с частна собственост. Проучването е проведено под формата на интервю с всеки респондент, с помощта на полуструктуриран въпросник по няколко тематични направления: демографски, социални и здравни характеристики; ползване на здравни и социални услуги преди постъпване; адаптация към новата среда; взаимоотношения с роднини и приятели; основни проблеми при живота в институцията. Част от информацията е попълнена от индивидуалната документация на респондентите в съответната институция. Данните за когнитивния и сензорния статус са първоначално получени от здравните досиета, уточнени са от медицинския персонал в съответните институции и са потвърдени от изследователя по време на провеждане на проучването.

Основното изследване е допълнено с още две – едното е сред 10 настанени лица на 65 и повече години в частен ДСХ, различен от обхванатите домове в основното проучване; другото е сред 10 лица в общността. Информацията от респондентите е получена чрез дълбочинни интервюта. Въпросите към първата група са относно живота преди институционализацията, формирането на решение за постъпване в ДСХ и очаквания за бъдещето. Въпросите към втората група респонденти са относно представите им за живота в социална институция и нагласите за настаняване в такава.

Статистическа обработка е направена с помощта на програмата IBM SPSS ver. 19. Приложени са: дескриптивна статистика, непараметричен анализ – критерий χ^2 на Pearson, корелационен анализ - рангова корелация на Spearman, графичен анализ. Графиките са изготвени с Microsoft Excel.

Резултатите са представени и обсъдени в шест раздела.

В първия раздел е направен анализ на нормативното регулиране и обезпечеността със социални институционални услуги в България. Прави впечатление, че в страната има двойно повече частни домове за стари хора, отколкото държавни. Липсата на данни за броя на леглата в частните домове затруднява формирането на действителна оценка за осигуреността с този тип услуга.

Във втория раздел са анализирани резултатите от проучването в четирите ДСХ, със 175 респонденти. Подробно са представени социално-демографските и здравни характеристики на изследвания контингент, от които става ясно, че почти всички настанени имат близки, а повече от половината имат собствено жилище или са го прехвърлили на други, тоест опровергава се популярното схващане, че обитателите на домовете за стари хора са без близки или няма къде да живеят. Резултатите за медицинското и социалното обслужване преди институционализацията показват, че достигането до медицински услуги е било трудно, а социалните услуги са почти непознати. Повечето респонденти са се приспособили към новия начин на живот в ДСХ в рамките на около два месеца, но близо една трета не се чувстват адаптирани. Като водещ фактор за по-лесна адаптация изпъква персоналетът в институциите, докато честотата на посещенията на близки не винаги влияе благоприятно. Направен е подробен анализ на условията на живот в институциите, посещенията на обществени мероприятия, взаимоотношенията, усещането за сигурност.

Третият раздел дава допълнителна информация за начина на живот преди постъпването в социална институция, вземането на решение за постъпване, първите дни след настаняване в ДСХ и очаквания за бъдещето.

В четвъртия раздел вниманието е фокусирано върху мнението на възрастни респонденти, живеещи в общността, относно институционализацията. Резултатите показват слаба информираност и негативни нагласи към такава перспектива.

В петия раздел е направено сравнение на мнението на институционализираните лица на възраст 65 и повече години с това на тези, живеещи в общността.

Шестият раздел разглежда възможности за превенция на институционализацията, част от които са залегнали и в български стратегически документи.

Изводите и препоръките произтичат логично от изложението и напълно съответстват на поставените цел, задачи и хипотези. Повдигнати са основателни въпроси за ангажираността на обществото към едни от най-уязвимите му членове, които вече са отдали силите на активния си живот и би следвало да разчитат на адекватно отношение и сигурност във времето, когато вече не са в трудоспособна възраст.

Приносите имат теоретично-познавателен и практико-приложен характер, отразяват оригиналността и социалната значимост на разработения труд.

Авторефератът е добре структуриран и представя в синтезиран вид основните елементи на дисертацията.

Във връзка с дисертационния труд са направени **четири публикации**, от които две са в международни списания.

Заключение: Дисертационният труд е посветен на актуална и чувствителна тема, изискваща много внимателно планиране и изпълнение. Анализирани са богата теоретична и емпирична информация, с добре систематизирани резултати, изводи и препоръки.

Това ми дава основание да дам положителна оценка и да предложа на членовете на уважаемото Научно жури на д-р Галина Атанасова Хараланова да бъде присъдена образователна и научна степен „доктор“ по научната специалност Социална медицина и организация на здравеопазването и фармацията.

6.04.2022 г.
гр. Варна

Член на Научното жури:
/проф. д-р Л. Георгиева, дм/